

ПАРАФІЯНИН

УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА

за

яку боремося

Перший

ЗБІРНИК УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ В АМЕРИЦІ

Збірник з цінним вкладом в українську науку. Складається з актуальних причинків з

українознавства:

історії / "Українська історіографія" - М. Андрусак /;

права / "Судівництво й кари на Запорозжі" - С. Наріжний /;

історії суспільної думки / "Іван Франко, як критик політичних поглядів М. Дрогоманова" - М. Мухин

архітектури / "Західні впливи в укр. архітектурі X-XIII ст." - Л. Красковська / і тд.

та наукових дисциплін технічних.

У збірнику беруть участь визначні українські фахові сили, переважно з празького наукового осередку: окрім вгорі названих - О. Гайманівський, П. Герасименко, П. Гнатюк, М. Зайців, О. Кандиба, М. Кушніренко, Є. Онацький.

Ціна 1 прим. 5 RM / 10 зл. /

Замовлення в Німеччині і Протектораті адресувати:

УНО, Прага III., Йосефска 2/II. Протекторат з допискою "Бібл".

Гроші пересилати

в Німеччині і Протектораті на вище подану

адресу.

Замовлення у Генерал-Губернаторстві адресувати:

"Виховна Бібліотека", Краків Гавтпостамт, Сах. 22I

а гроші пересилати на адресу "Українбанк, Краків-Гертрудиштрассе 12/II. з допискою "Виховна Бібліотека";
конто ч. 12I, або складанками Українбанку з тією ж допискою.

До річниці Березневих Днів 1939 року
випускає Секція Мистців, Письменників та Журналістів
при УНО в Празі, серію листівок

ПОЛЯГЛИХ ГЕРОІВ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

О. Блестіва, М. Гузара-Колодзінського та З. Тарнавського-Коссака.

Ціна 1-листівки 0.10 RM / 0.20 зл. /

Адреси для замовлень такі самі.

ПАРАФІЯНИН

УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА

ЗА

ЯКУ БОРЕМОСЯ.

З М І С Т.

	стор
1. " Кесареве - кесареві, а Боже-Богові.....	3
2. " Чия влада - того й віра" ,	4
3. " Кесареве" - в церковному житті християнської Української Церкви	6
4. Боротьба українців за свою церкву	10
5. Дальша доля української церкви під різними окупаціями	22
6. Яка має бути визволена з під панування московської царславної ересі Українська Автокефальна Православна Церква....	25
7. Конкретні завдання на найближче майбутнє	30
8. Кому корисне за даних обставин пропагування Богослуження не українською мовою, а старо-болгарською з українською вимовою	34

"КЕСАРЕВЕ-КЕСАРЕВІ, А БОЖЕ-БОГОВІ".

Ще перед головою і Основоположником Христової Церкви - Ісусом Христом поставили люди питання про взаємовідношення між вірою, релігією і державою. Ісус Христос розв'язав це питання в короткій відповіді: "Віддайте кесареви - кесареви, а Боже - Богові". З цих слів цілком ясно випливає основна теза християнства, а саме, віра наша, наша душа, наш пошук релігійні - це царина Бога, замкнуте коло, а яке не повинна здиратися політика і пристрасті. З другого боку не повинна церква під жадним приводом /напр. "людина живе в світі, отже повинна його упорядковувати згідно з Божими принципами" / брати участь в політичній боротьбі. Не повинна, бо не вважав за потрібне Ісус Христос розв'язувати питання: чи має впливати церква на справу залежності жидів від поган-римлян", або "чи платити податок на поганську державу, за її скріплення". Христос уважав, що це справи іншого порядку, в яких церква не повинна забирати жадного голосу! Христос уважав церкву не за "спільноту", а за "спільку" віруючих.

Спільнота в розумінні соціологічному це не об'єднання для якоїсь виразно означеної цілі, а дось всеохоплююче, одерже на пристрастях, дось таке як напр. "нація", що в с в людину захоплює і кидає боротися з іншими, робить її часто засліпленою і безкомпромісовою. Спільнота в абсолютним паном людини! Отже, повторяємо ще раз, сам Голова і Основоположник християнства уважав церкву за спільку віруючих, об'єднаних братньою любов'ю для плекання своєї віри і переведення в щоденному житті заповідей Божих. Все, що виходило поза справи віри це повинно було обходити церкву. Для неї важливою справою було лише поширення і поглиблення Христової віри.

2. "ЧИЯ ВЛАДА ТОГО И ВІРА".

З початку дійсно перші християни байдуже ставилися до державних і політичних справ. Інколи ця байдужість переходила у ворожість /на ґрунті домагання римської держави в першому періоді - віддавати римським імператорам божеську шану/ та це почало мінятися після перемоги християнства. Коли світські володарі стали християнами, коли християнська релігія стала релігією пануючою - утворюється тісний контакт між божними світськими володарями і тим, хто стояв на чолі церкви. Починається "співпраця" і церква починає, благословляючи деякі посушення світської влади, піддержувати їх своїм авторитетом. Така піддержка серед віруючих людей мала неабияке значення, а тому володарі й політики почали свідомо втягати церкву в коло тих справ, які повинні були її не обходити. Щоб легше і повніше використовувати церкву, почали впливати на обсадження єпископських становищ відповіднішими для своїх світських цілей людьми. Безперечно це втягання в політику /за Константина Великого/, підпорядковування, чи лише сполучування релігійного життя з культурним і політичним життям великих держав старого світу /Візантії, Риму/ в великій мірі спричинилося до розділення єдиної церкви Христової.

Адже ж зпочатку йшла боротьба за незалежнення Візантії від Риму, яка ріжнїлась від нього і етнічно і культурно і політично. Розділ римської імперії на дві частини відбувся згори /395 р./ і завдяки тому пройшов легко, але фактичне незалежнення в сфері релігійній наступило /як і завжди в такій ситуації/ трохи пізніше. Політичний упадок Риму під натиском варварів /отже причина чисто земна, політична/, збереження незалежності і навіть певної величі Візантією, яка навіть за Юстиніана Великого опанувала Рим, все це спричинилося до зросту значення візантії ---

ського патріарха, який одне мусів співпрацювати у всьому з цісарем /а то й підлягати йому/. Цей зріст впливів був чисто політичного характеру, як рівнож і бажання не підлягати римському папі, з огляду на втрату Римом свого значіння - все це були причини політичні, які скріплювала ще культурно-етнічна причина - візантійська мова і культура були відмінні від римської. У 800 р. Карло Великий відновляє Римську імперію і тому, природно, хоче щоб папа римський мав попередне своє значення. Царгородський патріарх Фотій у році 866 не хотів признати першенства римського папи, але політичні причини привели до усунення патріарха Фотія, залежність від Риму триває, бо ще ця справа не достигла. Лише в 1054 р. настає остаточний розрив між двома церквами й чим далі те різниці поглиблюються, але були вони віддавна й в обрядах і в звичаях. Віддавна існувала основа і для догматичних різниць лише не було це сформульоване.

Україна прийняла віру з Візантії формально в році 988, але вже в середині IX віку було багато християн серед українців. Отже християнство прийшло до нас ще перед остаточним розривом між церквами, але вже за часів незгоди між Римом і Візантією. Тимчасом на Заході йшла боротьба за першенство і владу між володарями духовними і володарями світськими. Ця довга боротьба закінчилася перемогою влади світської, бо світська влада первісно прямувала до вивіщення духовної влади, але для того, щоб вона була підтримкою світської влади, а не розпорядчалась сама. За доби феудалізму починається політична боротьба повязана з повільним процесом розпаду великих держав на дрібні національні держави. Церква бере участь в тій боротьбі тому, що визвольні змагання деяких народів йдуть впарі з релігійною боротьбою. Нарешті по довгій і кривавій боротьбі усталюється так зв. Автсбурський мир в році 1555., який приймає засаду: "Чия влада - того й віра".

Отже замість Христового заповіту "лишіть кесареве кесареві, а Боже Богові" церква взяла участь в боротьбі політичній і природно, що держави, які

мали в своєму розпорядженні завжди реальну силу, остаточно вийшли переможцями і не лише природно усунули церкву від впливу на справи політичні, але навіть виразно проголосили право держави впливати, а то й рішати у справах віри.

Так запанував майже остаточно принцип - не лише "кесарево - кесареві", але й "Боже - теж кесареві", а сформульоване було його саме в словах "чия влада того й віра". Багато держав і народів не брали безпосередньої участі в тій релігійній боротьбі на Заході, ні в тому мирі, але в життєвій практиці весь час протягом віків додержувалися тієї засади.

3. "КЕСАРЕВЕ" в церковному житті християнської української церкви.

Візантія, щоб підпорядкувати інші народи своїм політичним впливам, ширила серед них християнство, залежне від себе. Розуміється, були богобоязливі і віддані вірі люди, які ширили християнство для самої ідеї, але й ті люди були людьми. Тобто мали також і людські прикмети з тому числі патріотизм та національність. Тому їхнє поступовання сходилося з поступованням їхньої держави. Так напр. в Болгарію зпочатку прийшло християнство /864/ з Царгороду. З ним упарі прийшли й культурні впливи Візантії, а кінчилось це за яких сто років завойовуванням Болгарії Візантією. Україна ще до Володимира Великого провадила війни з Візантією, а перед охрещенням України був похід на Корсунь /Херсонес/, який мав збройною перемогою ухилити можливість припущення, що християнство є одним з проявів візантійської експансії. А проте хоч Україна ніби "заговаряла" собі віру... мусіла підлягати і фактично і юридично в справах церковних Візантії. Від початку III віку до 1240 р. було в Україні 22 митрополитів, але українці в них було лише два /Іларіон - 1051 р., Климент 1147 р./ решта були греки. Та ці два були вибрані без відома й згоди царгородського патріарха, але зате самі знаві в тих обох випадках мали рішучий вплив

на особу кандидата. Ці цифри стверджують правди вість усього попереду сказаного. Ніхто не подумає, що то Богові було бажане, щоб тоді, коли Візантія була ще могутньою державою усі гідні бути митрополитами родилися тільки у Візантії й не вміли говорити по українськи! Занепаля Візантія політично й митрополитами в Україні стають вже не греки. Візантійське духовенство знало більш мени стару болгарську мову, бо ж там раніше вони поширили християнство і поперекладали на ту мову книжки /митрополити здебільше і її не знали/, а тому принесло ці книжки з собою і почало відправляти Службу Божу тою мовою. Тому, що початково наука була в руках духовенства, а воно вчило читати й писати лише по староболгарськи, то зрозуміло, що всі грамотні українці писали все /чи то церковна книжка, чи літопис, чи збірка законів/ лише по старо-болгарськи. То була словянська мова, отже так як ми тепер не цілком добре, але все ж в загальних рисах розуміємо того хто говорить по словацьки, польськи, чи московськи, так тоді пята через десяте розуміли те, що говорилося підчас Служби Божої по словянськи. Грецьким митрополитам не залежало на тому, щоб правити службу по українськи, отже так лишалося далі. Після упадку Візантії очевидно мусіла мати інша політична влада вплив на церкву. І дійсно почалася боротьба за той вплив, бо не було вже тоді сильного політичного центру в Києві.

Київська українська держава після здобуття й пограбування Києва москвинами /А. Боголюбський 1169 р., а потому татари 1240 р./ втратила своє значення. Український політичний центр перенісся на захід, до Галицько-Волинської держави, а на північному сході все більше росте в силу московсько-суздальське князівство. Між ними й починається боротьба за те, хто матиме вплив на церкву. Зверхності царгородського патріярка ані одна сторона ані друга не заперечує, як тоді, що ще не зник деякий авторитет Візантії, сперти на звичці, так і тому, що ця залежність тепер вже не може мати надто великого практичного значення. Адже ж майже усі важливі справи залежать від митрополита. Церквий етап цієї боротьби починається

утворенням окремої митрополії в 1303 р. за Єрія І. для епархії галицької, перемиської та холмської. Київський митрополит ще перед утворенням цієї митрополії перебував уже здебільшого у московських землях. Але під натиском сусідів дуже скоро ослабла і Галицько-Волинська держава і тоді починають переходити митрополити самі жити до Московщини. І таким чином знов лишається одна митрополія, що зветься весь час урядово "Київською і всея Руси" /себто українською і всіх земель, що підлягають українським князям з руського роду/, але фактично це вже митрополія московська, бо митрополити стало перебувають на Московщині.

Політичний зріст Литви, кругом якої об'єдналося досить багато українських та білоруських земель, викликав появу литовської митрополії з центром у Вильні. Однак Москва хоче мати рішучий вплив на церкву і не боїться, що митрополит зможе перемістити місце осідку, коли занадто впливатиме на нього влада світська. В році 1440 московини починають добиватися утворення окремої митрополії, а в році 1458 скликаний під впливом світської влади московський собор без згоди патріярха царгородського проголосив рязанського єпископа Йону "митрополитом московським". Отже тепер київські /українські/ митрополити живуть у Вильні, а московські у Москві. Пізніше за згодою князя виїрав кандидата на митрополита у Москві завжди собор, а затверджував і уділявав благословенства царгородський патріярх. Отже і тут в практиці виходить, "чия влада - того й віра" і коли владі треба, то митрополит може обійтися і без благословення патріярха /Йона/.

Після прилучення Литви до Польщі вже нова політична влада впливає в своєму інтересі на церкву. Під впливом польської влади в березні 1596 р. приставте слабкі душой православні владика до "унії" з Римом. Тут знов /як покаже і сам момент тої унії час натиску з боку католицької світської влади та переслідувань/ рішає не релігійний момент, не справжнє бажання продиктоване внутрішнім переконанням, а лише політичні, світські чинники й мотиви. Так українська православна церква лишилась

без митрополії. Але в скрутну для Польщі хвилину добивається гетьман Сагайдачний /1620 р./ відновлення митрополії Київської. В 1632 р. Петро Могила стає митрополитом київським. Звичайно це була уступка для українців - сила яких все зростала. Але після Переяславської угоди і воєнних перемог над українцями добивається все татер московський уряд підпорядкування київської митрополії Москві. За посередництва уряду турецького, магометанського, змушує Москва царгородського патріярха передати українську митрополію під владу московського патріярха. Отже від 1685 р. з причин, що не мали нічого спільного з вірою, за допомогою нехристиянського уряду і проти бажання українського народу і духовенства, робиться українська церква незалежною від Москви. Правда з застереженням збереження особливостей церковних обрядів, прав і звичаїв, але це справи не міняє. До цього слід додати, що ті особливості були не малі, коли москвини не визнавали українських святих книг, а українців хотіли наново хрестити мов невірних. На Україні з москвинів уважали за дикунів, що нічого не тямлять у справі віри. Від часів Петра I., якому для своїх імперіялістичних цілей треба було піднести рівень московської культури тому, що москвини мали не лише "попов", але і єпископів майже неписьменних, кличуть українців не всі важніші становища в московській церкві. Року 1720. з тих же політичних причин Петро I. усуває патріярха і утворює "Синод" для керування церквою, а головою того робить себе. Від тоді головою московської православної церкви, а з нею і української стає світська людина - московський цар.

Отже, коли деякі православні уважать католицтво за "папівську ересь", бо на чолі церкви стоїть папа римський, який яко непогрішимий може розв'язувати всі церковні справи як сам хоче, то знов справдані українські православні тим більше мають право уважати московське православ'я за "цареславну ересь", валякнуту нам чужою світською владою.

Наслідком того всього до нашої української православної віри світська влада, світські впливи та інтереси московської нації, що хотіла поневолити наш на-

рід, додали дуже багато такого, що не тільки що не має нічого спільного з православною вірою, але просто таки її спотворює.

Так ми одержали: болгарську стару мову так зв. "церковно-словянську", богослужбні книги, "виправлені" Москвою, виховане в московському дусі духовенство, яке замість любити свою паству, її ненавидить і церковний устрій, в якому зникло все питома справжній українській церкві - та багато чужих церковних пісень.

4. БОРОТЬБА УКРАЇНЦІВ ЗА СВОЮ ЦЕРКВУ.

Ще від найдавніших часів українська церква дещо відрізнялася від сусідніх церков. Завжди так буває, що деякі звичаї, пісні та обряди, властиві даному народові, приймаються церквою і почасти ставлять питоמוю її властивістю. Українська церква не відрізняється під цим оглядом від інших. Вона має багато питомих тільки їй властивостей. Від московської православної церкви /не зважаючи на те, що християнство на Московщину принесли українці/ рідниться українська церква перш за все підходом свого духовенства і вірних до справ віри.

Українці завжди надавали більше значення істоті віри, філософічним питанням як формальним обрядовим справам. У москвичів усі ереси носили характер чисто обрядовий; "розкол" виник головню на тлі розходження в питанні кількома пальцями /двома чи трьома/ і як зловеними слід робити знак св. хреста. Не диво отже, що москвичи не признавали за законне хрещення, яке було дуже поширене на наших землях, а саме обливанням. Українська церква, як хрещення занурюванням, так і обливанням уважала за однаково важні, розумівши, що істота Таїнства і його важливість залежить не від кількості води, та того, чи всюди вона дістанеться. Вузькоглядні московські педанти ще в 1620 р. на соборі з патріярхом Філаретом на чолі постановили перехрещувати українців наново і робили

це доти, доки тому не спротивилися рідуче скідні патріярхи. У 1655 р. у Москві розважали навіть над питанням чи можна українців пускати до церкви і ходити до них з требами!!! Це показує що вони абсолютно не розуміли того, що як занурювання так і обливання водою є лише символом, образом тої благодатної події, що відбувається в душі духово переродженого несефіта. Українців знов разили московські церковні звичаї, які наприклад дозволяли ще за царя Алексея Михайловича московським попам сидіти мов жебракам у спеціальному "рядю" /як крамарям/ з мисочками в руках і перемовлювати один перед другим "православних" москвинів, що базали б за невелику суму гроша висповідатися. Московське духовенство передпетрової доби було надзвичайно темне, богослужбові книги переновлені помилками, а Служба Бога і близько не була такою урочистою як у нас. У нас наші чудові стародавні церковні пісні й напиви утворювали цю урочистість. Спеціально вславилися співи Лаврські. Поза тим відрізнялася наша православна українська церква обрядом обношення кругом церкви Пламедиці у Велику П'ятницю, співом "Христос воскрес" після вечірні в останню неділю на м'ясиці і т.д.

Різнилися також і деякі свята, як рівнож обряд і похорони. Москвинів це уважало і наше духовенство і козацтво за нарід дикий, що не знав справньої віри Христової. Сьє що читаємо про це у Маркевича "Історія Малої Росії": "козаки казали, що на Москві у одних поди, у других безподівина, а на Московщині скільки сіл - стільки вір, а в селі - скільки хат; до себе нас нікто в хату не пустить з мільков: у них вся віра в тому, аби борода не горить та тятину не курити й не пхати". У нас духовенство було вибране і мало повагу і права, а на Московщині духовенство було без гадних прав, призначував його патріярх, а в разі якої провини не лише патріярх міг усунути й покарати як хотів, але й цивільна влада може: "рубаху снявши, шелепами бити". За незаплатення парафіянами московському митрополитові "одкупного" за церкву - священника "палицев по

литках затинають".

Не диво отже, що українське духовенство не хотіло у Переяславі відбирати від населення присягу московському цареві. Московський уряд знав, про таке наставлення православного духовенства, /того самого духовенства, що підтримувало боротьбу з Польщею за віру православну, / - до москвичів і боявся протягом яких тридцятидвох років займати це духовенство. За часів Бржозецького однак, на його прохання, мали надіслати митрополита з Москви, але українська православна влада рішуче запротестувала. Нарешті року 1685. московський уряд добився обрання на митрополита "Київського, Галицького і всея Россії" - Гедеона, який був прихильний Москві і той піддав українську православну церкву під московську зверхність та став писатися митрополитом "Київським, Галицьким і Малюя Россії". Так вперше митрополити київські почали зватися митрополитами "і Малюя Россії", що було досить чудним титулом, бо виходило, що Галичина і Київщина не є "Малюя Россія" - отже що ж нею властиво є? Але патріарх єрусалимський Додифей навіть за великі гроші, які йому пропонували, відмовився затвердити це незаконне "приєднання", а сам дорікав москвичам і гостро картав за те, що за допомогою "явної симонії" /т.зн. підкуплення/ хочуть полагодити незаконний і неканонічний свій вчинок. Нарешті московський уряд підкупив царгородського патріярха і інших патріярхів та турецький уряд, а також підплатив гетьмана Самойловича і перерів справу підпорядкування української православної церкви московській владі. /Збереглася коростенька записка, видана царгородським патріярхом Діонісієм московському посллові Нікіте Алексєєву, в якій підтверджується одержання "три сорока соболей і двесті червоних" за згоду на це, датована роком 1686/. Одначе лиш від часів Петра І. починається сильніший натиск на українську церкву. Цар Петро свідомо запряг до церковної праці на Московщині /так як тепер використовувались "спеців", тобто фахівців/ визначніших українських церковних діячів, а над ними поставив замість патріярха "святий сінод", головую

якого став сам, хоч не мав до того жадних даних. Звичайно ж людину світську, московського царя, заступав у всьому і мав величезний вплив на все церковне життя так зв. "оберпрокурор" Святейшаво Синода також людина світська. А на цю посаду наказано було вибирати : "із офіцеров добраво чалавека, ктoб імел смзлость і мог управление синодскаво дела знать" /Полн.Собр.Пост. і распор.по вед.прав. іспов.т.2. Стор.266,номер 609/. Таке підпорядкування церкви світському володареві було порушенням, як слушно каже др.Річинський, догматичних основ священства і було в істоті речі "цареславною ересю". Отже не чиста православна віра, а цареславна московська ересь з причин чисто земних почала енергійно поборювати прадавну українську православну віру та заводити в ній свої етичні порядки. Ця московська ересь перешкодила також переведенню в житті православної церкви конечної праці над оновленням мови, кожна людина, якій не запаморочили москвини ло решти голову, або яка сама не є москвином, зрозуміє те, що далше в цій справі скажемо. Всім відомо, що сам Господь наш Ісус Христос проповідував свою науку не якоюсь неледською мовою /хоча був Богом/, але тою мовою, якою щодня говорили між собою, а то й лялися галилейці. Його апостоли, одержавши дар Святого Духа, в першу чергу, як підкреслює евангельське оповідання, одержали дар володіння чужими мовами. З того випливає, що й далша проповідь, наука Христова і Служба Божа були в мові того народу, який відвідував богослуження. На терені Риму, мовою котрою розмовляли, писали поезії, лялися і писали наукові праці - була мова латинська, - отже почали всю Службу Божу відправляти по латинськи. Переклад святих книг і Біблії вимагав завжди дуже багато часу, а що в римській світовій імперії величезна більшість навіть неримлян, розуміла латинську мову - то богослуження велось переважно в цій мові з причин чисто практичних.

Одначе там, де мова не була незрозуміла - роблено переклади на інші мови. Напр. в Німеччині всі взагалі літературні і наукові праці писалися до 1500 р. латинською мовою, отже лише в міру того, як

ця мова починала виходити все більше з зжитку - зростала потреба перекладів усіх творів з мови латинської на мову національну. З тих саме причин у Візантії вся Служба Бога велася мовою грецькою, як такою, що її всякий розумів, бо нею послуговувалися на терені візантійської імперії у всьому, від наукових творів почавши і на ринку кінчавши. Коли християнство поширилося на словинські країни, а в першу чергу у Болгарії зараз же перекладено деякі книги Святого Письма і Службу Богу на стару болгарську мову, якою там говорив нарід у кожному селі, якою лаявся на базарі і якою висловлював свої найсвятіші почування. Поки в своєму розвитку наша староукраїнська мова ще не дуже розійшлась з болгарською, наші предки майже добре розуміли цю мову. Але згодом починали все менше її розуміти. Бо кожна мова живе й розвивається. Не розвивається лише та мова, що нею нарід не говорить. А такою мовою була власне мова староболгарська, яка лишилася лише на позовних сторінках книг, а не в устах народу. Тому вже в 1596 році пише Візантій Тустановський перший словник славянсько-український. Потому з'являється ще кілька подібних праць. В XV. ж віці виходить у Пересопнійці св. Євангелія не славянсько-болгарською мовою, а перекладені на мову українську. У 1580 - і 1581 рр. посвяляється ще два переклади Євангелії на українську мову, а пізніше появились ще кілька перекладів святих книг і кілька словників. Рівно з тоді з'являються перші збірники проповідей. Треба зазначити, що москвини взагалі не знали, що то є проповідь і лише в кінці XVII. та на початку XVIII. ст. починають вони переймати від нас звичай виголосувати проповіді. Але це все, що так добре заповідалося, крипинила московська влада і наше церковне життя починало підупадати, а з ним чиста православна віра. Та й не диво, коли візьмемо під увагу, що напр. при кінці XV. ст. про московське духовенство архієпископ новгородський Генадій писав так: "приведуть мені чоловіка на посвяту: я дам йому читати, а він не вміє: я дам йому читати апостола, а він і ступити не вміє, я йому псалтиря, а він і тут василу бреде... Земля кадуць така, що нікому роздобути людини, щоб грамоти уміла..." (Літописні свідчення, т. II, ст. 101). Петро I. також

скаржився патріярхові на те що: "священники у нас грамоте мало умеют, ежелиби їх наслать...на абучення в школи, в Киев". Не диво, що такі "отці духовні" ставчи єпископами, а то й патріярхами наказували нищити українські православні книжки, навіть такі як "Требник" Могिला. З кінцем XVII. ст. Москва забороняє друкувати українські церковні книги без московської цензури. Петро I. наказує: "церковния стария книги для совершенново согласія с великороссійскими такіміж церковніми книгами справлять, да би ніякой розні, особливово наречія в оних не било". В 1726 р. Київсько-Печерській Лаврі дозволили видрукувати акафіста св. Варвари, але з умовою, щоб його переклади на "великороссійское наречіє". Наказано було відібрати по церквах старі українські книжки і замінювати їх московськими.

Твір українця св. Дмитрія Ростовського /Дмитро Туптало/, який звався "Четви-Минеі" та "Патерик Печерський" наказано було в 1753 р. Лаврі переробити по московськи. Нарешті по довгій боротьбі вдалося Москві цілковито спинити друкування релігійних книжок українською мовою, а старі майже цілком пошкодити. За Катерини II. пильнує влада, щоб в Київській Академії виклади провадилися на чисто московській мові. Рівнож виписувть москвина вчителя, який має вчити московської мови. Спеціально великі вимоги щодо значня московської мови і читання церковних книжок по церковно-слов'янськи з московською вимовою ставляла влада до кандидатів на пан-отців. По всіх церквах було наказано щоб дяки й пан-отці читали молитви та правили Службу Богу "голосом свойственным россіійському наречію". Ось так наша православна церква українська, що все стояла вище московської, що перша прийняла, і поширила світло віри Христової, яка завзято боронила віру православну в колишній польській державі ще до Хмельницького - мусіла попасти під ярмо церкви московської, церкви, що сама впала в царславну ересь.! Такого оборонця віри, як митрополит Арсеній Мацієвич, московська влада арештувала, мучила і замучила голодом у в'язниці. Для того, щоб узалежнити українську церкву як і московську матеріально від ласки уряду - Катерина II. по-

конфіскувала майно монастирів і духовенства. Катерина, роздратована опором української церкви, наказала не приймати нікого з українців ченців чи духовних до московських монастирів без спеціального дозволу, а також не призначати на вчителів. Крім того московський уряд почав обсаджувати посади настоятелів наших монастирів своїми людьми, а це було порушенням давнього звичаю виборів, який існував від старовинних часів.

Ось що про ті часи пише благородний єпископ Гоасаф: "Біда та горе! Всі тепер українці всюди в найбільшій зневазі. Самі гідні люди з наших пасуть задніх, а на вищі посади промовані ті, котрі ще й ченцями недавно стали - все з москвинів". Цього листа обережний владика просить по перечитанні спалити, сам же кінчає такими словами: "А я, міркуючи тепер над жалюгідним станом батьківщини, плачу і зітхаю: Господи помилуй".

Картина того жахливого стану нашого релігійного життя, упадку чинної православної християнської віри і побожності, яка була наслідком чисто політичних відносин, була б не повна, коли б ми не згадали про участь українських парафіян в житті церкви. Ще з часів польсько-литовських треба починати історію церковних брацтв. Наші колишні церковні брацтва винесли на собі майже весь тягар боротьби підчас наступу польського націоналізму, під плащиком католицької ідеї, витримали боротьбу з унією, якою намагалася Польща розсадити знутри українську православну церкву і вони же морально і матеріально підтримали пляни Богдана Хмельницького. Ті брацтва інколи мали таке значення, що їм вселенські патріярхи надавали такі ж права як і владикам /Львівська Ставропігія/.

Брацтва будували і підтримували церкви, займалися широко видавничою справою, ширили культуру, відкривали і удержували школи, підпирали науку та її діячів і сприяли зросту організаційного хисту і самодіяльності населення. Московщина, яка не лише не мала таких брацтв, але й боялася їх та не розуміла /а все про жіночі брацтва, московські жінки замкнуті, як на сході, "по теремах" й мріяти не могли/ - звичайно довела поволі до ліквідації тих

братів.

Коротко кажучи ще до початку XIX.ст. була знижена правильна, чиста православна віра в більшій частині українських земель /у всіх, що були під московською владою/ і запанувала встановлена світською владою цареславна ересь. На тих же землях, що були зпочатку під Польщею знов чужа політична влада позаводила так зв. "унію". Та "унія" повстала була не як вислів християнського братолюб'я і єднання об'єднати знов усе християнство, а була продиктована причинами політичними. Польща хотіла підпорядкувати православних папі римському, а тим самим підпорядкувати їх, головню духовенство, вищим духовним польським. Польське духовенство звичайно мало подбати про польонізацію священників, а за ними і пастви. Так унія мала б бути містком для повної денаціоналізації українців. Воно так і сталося, але на перешкоді тому стала знов справа політична.

Розпалась Польща і частина наших земель перейшла під Австрію, яка для ослаблення польського руху рада була б бачити навіть повну незалежність української уніятської церкви від польських впливів. Правда, в році 1800. в Галичині вже не було православних цілком. Найдовше держався Скит Манявський. Уніятські священники навіть дома говорили польською мовою, однак поляками себе не почували. Протипольський рух серед нашого духовенства початково набрав характеру "москофільства". Вони заходились на основі староболгарської мови, вживаної в уніятській церкві і досить сильно змішаної з мовою українською з невеликими додатками московської, якої ніхто з них добре не вмів, творити якусь штучну "твердо-руську мову". Як звичайно нічого з того не вийшло і коли б не грошеві допомоги, які почав давати на це московський уряд - то вже ми давно й забули б про москофільство. А так то чесні й порядні пан-отці, бачучи, що пішли неправильним шляхом, звернули знову в бік свого народу. А ті, що шукали нішого, або лишилися москофілами, або багачи це більше одержувати московських рублів, перейшли на московську православну цареславну ересь. Більша частина галицьких уніятів вернулася до свого народу і тому греко-католицька церква приняла подекуди ук-

раїнський характер. Кажемо подекуди - бо греко-католицьке духовенство ще зі звички тримається того чужого "кесаревого", що пристало протягом віків і чужих впливів. Отже ще досі не впроваджено служби рідною мовою та не перекладено усіх богослужбових книг на нашу мову.

—Більшу частину уніятів Холмщини і Підляшшя московська влада перевела на православ'я гвалтом, а менша, обурена таким поступованням, прийняла католицизм.

Але почався рух за відродження своєї мови, церкви і нації серед українського народу, почався він і на церковному полі. Православні українці пригадують собі твори І.Гаятовського, оборонця віри православної, писані ще при кінці XVII.ст. українською мовою, пригадують переклади святих книг на нашу мову і ось появляються перші українські проповіді протоєрея Гречулевича /1791-1870/, появляється на початку XIX.ст. новий переклад Біблії на нашу мову, а в 1905.р. мусить навіть московський синод "благословити" переклад Євангелії на нашу мову. В Галичині також видаються проповіді українською мовою, молитовники, новий заповіт і т.д. але даліше нашу церкву міцно тримають москвини в неволі, а що гірше повиховували багато наших зроду українців на якихось покручів, зрадників, яничарів. Відомо ж, що найпершими ворогами христіанства і найліпшим військом турецьких султанів були христіянські хлопчики виховані в Туреччині, які звалися яничарами. Подібних "яничарів" на початку XX. ст. було вже багато в нашій церкві. І ось коли повстає в 1918.р. знов самостійна Українська держава в той момент було на Україні

25 єпископів, які майже всі були москвинами /було кілька, правда, цілком обмосковлених, українців/. Все протягом квітня і травня 1917 р. відбулося кілька єпархіяльних з'їздів, духовенства з участю парафіян. Напр. на полтавському з'їзді було прочитано доклад, який узасаднював konieczність відновлення старої української православної церкви, визволення її з під влади московської та проголошення автокефалії.

З'їзд Подільської Єпархії в своїх постановках домагався повного відродження української православної

ної церкви /проголошення автокефалії, відновлення брацтв, перекладу всіх книжок на нашу мову і відправ лише нашою мовою та навчання дітей рідною мовою всіх молитов/. Одначе на більшості зїздів духовенство московське, або наші перевертні дбали тільки за справи московської царславної церкви, а не за справу православної віри. При кінці 1917 р. за справу відновлення української православної віри у всій її чистоті взялася спеціально створена Церковна Рада, серед членів котрої був і колишній ректор Казанської Академії владика Володимирський. Ця рада скликала на 8.січня 1918 р. Всеукраїнський Церковний Собор, на який прибули мало не всі правлячі єпископи /головував єпископ подільський Пімен/, але здобуття Києва москвинами перешкодило Соборові полагодити церковні справи. Згодом вернулася українська влада до Києва, але пробула не довго - владу захопив у свої руки обмосковлений український генерал московських військ П. Скоропадський, що проголосивши себе гетьманом, мусів здавати українського патріота, одначе у всьому підтримував обмосковлених українців та москвинів і ті сміливо глузували з українців, з їх мови, літератури, історії, культури і віри. За Скоропадського зібрався другий Всеукраїнський Собор, але Москвини, які тепер почували себе панами положення, подбали про те, щоб на соборі було якнайбільше прихильників царславної московської ереси /послугувувчись найбруднішими засобами/ і та московська більшість обрала митрополитом київського єпископа Антонія Храповицького - московського підлизня, покруча і завзятого ворога всього українського. Усіх членів, делегатів Української Церковної Ради вони виключили з числа членів Собору. Після того москвини "яничари" могли робити, що хотіли. Скоропадський навмисне не зразу, але все ж визнав і затвердив цього митрополита. Таким чином Другий Всеукраїнський Собор лиш так з'явся, українців в ньому не було, були лише "яничари", прихильники "царславної ереси московської" - отже й не диво, що він заявив схоту у всьому підлягати московському патріярхові.

Москалі, такі як протоєрей Лобов, повели шалену брешливу агітацію, задуруючи людям голови й запевня-

бачи, що відродження української церкви приведе до упадку православія і чистоти віри та інше. Одначе отверте проголошення Скоропадським приєднання до Москви - привело до повстання проти нього. Він втік, зрікшися попереду за себе і за своїх дітей права до влади. Діячі московського /хоча він звався для задурювання людей "Всеукраїнським" / собору виступили проти українців та їх уряду - але це вже було до нічого. Український уряд заслав тоді кількох владик до одного Василянського монастиря у Галичині, як людей ворожих православній українській церкві.

Українці, бачучи, що не з християнських, звязаних з чистотою віри, а тільки з чисто політичних причин і то на шкоду справжній православній вірі діють усі московські церковні діячі, вирішили покласти цьому край. Внаслідок цього був 1.І.1919.р. виданий закон, яким українська православна Церква проголошувалася автокефальною. Для кожного справжнього українця, цей закон, виданий його суверенною владою є обовязуючим до сьогоднішнього дня. На чолі церкви мав стояти Всеукраїнський Церковний Собор, виконавчим органом якого був Священний Український Синод. Але новий наступ москвинів перешкодив цій праці і не дав змоги українському Синодові упорядкувати наші церковні справи. Тимчасом на світозкупованих наших землях москвини не мали часу зайнятися церковними справами і тому українці взяли в свої руки церкви київські: Святу Софію, Миколаївський Собор /що його збудував гетьман Іван Мазепа / та Андріївську церкву. Відновлення в них української православної віри та встановлення Богослуження рідною мовою викликало оживлення і зміцнення віри, та так впливало на наших селян, що вони побувши на Службі Божій у своїй церкві, негайно впроваджували таку ж службу і у себе. Захоплення влади іншими москвинами - прихильниками царської Московщини так зв. "денікінцями" перервало процес відродження нашої церкви, але не на довго.

Дальше веде свою працю Всеукраїнська Церковна Рада, зустрічаючи якнайбільш вороже відношення з боку московського духовенства. Вона продовжує свою працю, але нарешті змушують її різні московські виборки до проголошення в році 1920. формального

унезалежнення від московської церкви. Тоді ж приступлено до видання найпотрібніших богослужбових книг українською мовою. Москвини, не можучи нічого зробити, допускалися щораз гірших вчинків. Так напр. коли в Кам'янці Подільському перейшла в руки українців катедра, то москвини її спалили, а українським священникам забороняли священнослуження і т.п. Внаслідок того, що всі єпископи були москвинами, українська церква лишилася без єпископа. Москвини-єпископи зі зрозумілих причин, що нічого спільного з православною вірою не мають, не хотіли висвячувати нікого з українців, а вселенські патріярхи з огляду на тогочасні відносини не могли вплинути на полегшення справи, які слід було полегшити негайно.

Не мавши іншого виходу парламентський Київський Собор обрав Київським митрополитом/24.V.1921р./ архієпископа Парфенія, але він був недужий і незабаром помер. Отже тому скликано було на Покрову 1921 р. всеукраїнський Собор, який постановив: "Вдійснювати волю основника й Голови Церкви - Ісуса Христа, Сина Божого, Всеукраїнський Церковний Собор священнособорне во імя Отця і Сина і Святого Духа висвячує церковним рукоположенням двох, обраних на єпископів осіб із священників. Священний чин хиротонії єпископів для відбудовання єпископату виконується згідно з основами чину прийнятого у Вселенській Церкві. Надалі священний чин хиротонії єпископів в Українській Церкві Христовій виконується участю двохі більше єпископів по чину Вселенської Східної Церкви".

Так нарешті було усунуто наслідки кількаторішнього поневолення українського народу і кінчилося ганування над нашим народом царською московською єресью.

5. ДАЛЬША ДОЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ПІД РІЗНИМИ ОБСТАВИНАМИ.

На совітській території московська царславна е-
ресь пішла тим шляхом, який логічно повинна була
йти. Зобов'язаний патріарх Тіфон викраючи ви-
дав відозву з закликом звати владу совітську за
"Богом даму" і співпрацювати з нею", а над усіма
єпископами, що повтікали з Росії призначає "Суд
спеціальної комісії". Постанова була логічна, бо
дав визнавалася зверхником, голову церкви, світ-
ську людину, до неї потребувала бути релігійно, ли-
ше мусіла мати всю політичну владу, то чому ж було
не визнати тих, хто засадничо, допражда відкидав
існування Бога, але зате був безумовно самовладним
політичним володарем. Московська ж влада продов-
жувала у всьому щодо України політику попередньої
московської влади і тому митрополита Київського та
Всєї України В. Липківського, а також багатьох є-
пископів арештувала і вислала на далеке заслання.
Всеукраїнську Царську Ряду розв'язало. Існували ще
лише деякий час розрізнені парафії. Населення в
неможливих умовах, не зважаючи на переслідування,
підтримувало і підтримує українську церкву. Своє
діяльність продовжує Українська Автокефальна Цер-
ква в Америці; налічує там 452 парафії, на чолі
їх стоїть архієпископ Іван Теодорович.

На тих землях, що поналежали були під Польщу, завдя-
ки заходам польської влади, на чолі церкви опини-
лися москвини. Усякі бувші московські офіцери, у-
сякі заволоки гуртувалися біля митрополита Дениса.
Заходами польського уряду православна церква була
оголошена автокефальною, але не українською, а про-
сто православною церквою в Польді, а згодом і "поль-
ською православною церквою". Поляки знали, що зайді
--чужинці не дуже вже так дбають за віру чужого

їм українського народу, що їх легше буде запрягти до свого воза і купити може за дрібні гроші. Та знали також, що й населення не так оборонятиме церкву, коли вона буде чужою. Звичайно ці возки в ове-чій шкурі нагадали на Українську Автокефальну Церкву Православну /хоч Польща такої не допустила на підлеглий собі землі/, бо боялися, що населення буде добиватися такої церкви і тим буде шкодити також і їм. Бо коли поляки бачитимуть, що цих попів-москвичів та московських підлизнів ніхто не поважає, то й менше їм платитимуть. Дякуючи вони сказали, що єпископат У.А.П. Церкви не є правний, не "канонічний" не так як належиться висвячений. Прихильників української автокефальної церкви звали вони навмисне "самосвятами". Це звичайно лише московські вигадки. З попереднього видно, що не лише українці, але й інші народи радили собі подібним чином, а це ще не є переконувачим доказом канонічності. Разом те, що навіть відомий московський православний богослов, проф. Вологов, каже: "Канонічне з звичайному значен-ку цього слова означає те, що згідне з пізнішою практикою Константинопольської Церкви. Це канонічне було попереджене давнішим устроєм іншого типу - дав-
ни церква не боялась і дуже радикальних реформ."

Ця реформа, яка дійсно відповідає вимогам даного часу і виправдала себе гарним наслідком - є реформа справді канонічна, хоч би й не мала за собою такого прикладу. Історія це тільки корисний архів, а не задній збір законів!" Немає змоги тут за браком місця докладно доводити безсумнівну канонічність і згідність з духом Української Православної Церкви розв'язання справи з єпископатою для Укр.Автокеф. Православної Церкви, а цікавим відсилаємо до праці одного богослова під назвою: "Походження єпископату", виданої в 1926 р. у Володимирі Волинському і до статті д-ра Річинського "На межі в'яж релігійного фанатизму", друкованої у ЛНУ. за 1932 р. Там докладно і переконувачо доведено та подано багато доказів, які стверджують як канонічність та благодатність ієрархів У.А.П.П. Рівно ж там подані факти такого ж висвячення на єпископів, яке практикувалось ще в

першій чверті третього віку по Христі. Покінчивши з цим смішним закидом, мусимо ствердити, що ця, на-чебто "канонічна" ієрархія в Польщі заховувалася значно гірше за найгірших із своєї пастви! Попи-москвини на чолі з єпископнатом уперто поборюють ре-лігійні стремління українського народу, борються проти участі мирян у церковному житті, глузують з нашої мови і забороняють відправляти нею Службу Божу. Поза тим вони виконували з доручення поль-ської адміністраційної влади часто навіть обов'яз-ки звичайних поліцейських агентів. На Колмидні вони замість дати приклад спротиву проти ворожих зазі-хань своїм нарафіянам, самі починали відправляти Службу Божу по польськи. Цим вони, ці воєни в ове-чій шкурі доводять, що вони були не за церковно-словинську мову, а лише проти української мови, бо українська мова сприяла б поглибленню релігійних почувань в населення, як їм чуже. Поляки з них утворився ще так зв. "католицьки східнього обряду". У нас його помилково часто звуть "унією". Це непра-вильно. Унія колись утворили були поляки, ще до Хмельницького, але як ми вже згадували по довгій еволюції, греко-католицька церква набрала частин-но українського характеру, а на чолі її стоїть митрополит Андрій Шептицький, ширий український патріот. Отже тому та, колись поширювала поляка-ми унія, вже тепер полякам не надавалась і вони видумуєть щось подібне-нове, але таке, щоб не му-сіло підлягати митрополитові Шептицькому, отже щоб не мало нічого спільного з українським наро-дом. Це було лише католицтво, яке підлягало поль-ській католицькій церкві і богослуженням славянсь-кою мовою та українськими проповідями мало збива-ти з буття людей та ширити ворожнечу, деморалізацію і розпад в церковному житті. Одночасно з тим /наді-ливши нас московським духовенством, отворивши "ка-толицтво східнього обряду", ввівши польську мову до православного Богослуження/ починають поляки на-ступ на церкву. Одну за одною відбирають гвалтом церкви ваче б на тій підставі, що вони колись нале-жали уніям, але віддають їх звичайно не уніям,

а польським ксьондзам. Населення завзято борониться. Військо і поліція, немов десь за часів Хмельниччини "навертає" мечем, биттям і вязницею, православних на віру. Звичайно коли б в руках поляків духовних була яка інша, а не католицька віра, коли б навертали на неї. Ходило їм тут не про "Боже", а лише про "Кеса-реве". Та зникла Польща і на невеликій частині наших земель відкривається знов можливість нашому народові вертатися до віри своїх батьків, на лоно Православної Української Автокефальної Церкви.

6. ЯКА МАЄ БУТИ ВИЗВОЛЕНА ЗНІД ПАНУВАННЯ МО- СКОВСЬКОЇ ЦАРСЛАВНОЇ ГРЕСІ УКРАЇНСЬКА АВТОКЕФАЛЬНА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА?

Оскільки ми говорили про відродження нашої української православної церкви, то ми мали, за умові в першу чергу добиватися таких змін:

1. Призначення окремого українського єпископа з числа поданих населенням кандидатів, які відомі як щирі українці, добрі настері, що й під Польщев справді боролися українську православну церкву.

2. відродження церковних брактв, які мали б сприяти оживленню духовного життя та селі шляхом організації, релігійних відчитів, пояснення підстав православної віри, плекання старої церковної пісні й мистецтва, а також видянення парафіянам неправильности доказів, якими вмовляють атеїсти.

3. Уживання підчас Служби Божої, навчання релігії, молитов і т.п. лише української мови.

З огляду на те, що довкола цього останнього домагання провадилася останніми часами гостра боротьба та що й греко-католицькому духовенству не зашкодить зупинитися й поміркувати над цим питанням, мусимо над цією справою трохи довше зупинитися.

Перш за все мусимо дати відповідь на питання чи дійсно є потреба у введенні української мови до Бого-служення: Тобто чи дійсно так зв. "церковно-славян-

ська" мова є незрозумілою? Одначе може ще до зясо-
вання цієї справи поставимо справу інакше, а саме
чи кінечним є зрозуміння Служби Божої кожним з ми-
рян? - Отже з усією рішучістю мусимо підкреслити
кінечність повного, цілковитого розуміння кожним при-
сутнім у церкві християнином всієї Служби Божої, всіх
молитов, кожного слова, яке вимовляє священник, що
править Службу Богу, диякон, чи співає хор. Лише при
цій умові може присутній у церкві християнин, повто-
рюючи в душі з набожністю цілу Службу Богу, справді
брати в ній участь. Лише при повному розумінні він
не простоїть собі без діла, а братиме діяльну участь
в ній, молитиметься в гурті віруючих разом з ними.

Служба Бога не є якимсь акомпаніаментом, супроводом
для індивідуальної тихої молитви, бо в такому
випадку вистарчило б просто співання півголосом яко-
хось настрозких пісень, а це було б не лише неповал-
ни трактуванням Служби Божої, але й обниженням зна-
чення Літургії. Підчас того, коли священник тихо мо-
литься, може й повинен присутній при тому вірний
молитися також індивідуально, але в основному він
молиться в церкві спільно з іншими, бере разом з ни-
ми участь у всіх молитвах, у всіх обрядах під пров-
одом священника. Служба Бога й молитви уложені так,
що в них передбачені всі молитви індивідуальні про-
хання до Бога, більше того: вони нагадують людині
про все те, що слід просити Бога і з чим слід звер-
нутися до нашого Творця. Великим гріхом, до якого
доводить пасивне кількогодинне стояння в церкві де
правлять незрозумілою нам мовою, є розмова з сусі-
дами, або роздумування про цілком сторонні речі,
чи навіть дрімання в куточку! Це є вияв неповаги до
Служби Божої, але чи може людина, що розуміє лише
якесь десяте слово зі Служби Божої та плутається у
здогадах, що власне значить та або інша молитва,
пісня чи звертання - бути уважною? Не дрімати або
не займатись сторонніми справами? Звичайний мирянин
лише боячися образити Бога може присилувати себе
стояти просто, не дивитися по боках, не розмовляти,
не дрімати, але не може примусити себе справді бра-
ти участь в Службі Божій, бо з він її не розуміє!

А до церкви ж він прийшов власне для того. Отже коли він не має бути зайвов, непотрібною декорацією в церкві під час Богослуження - то мусить все розуміти. Ті отці духовні, що їм політиканство не заслонило справи віри християнської, розуміли це від давна і наслідком того власне був переклад Служби Божої на мову латинську, грецьку, староболгарську, вірменську та інші. Або злочинне політиканство, або гріховне лінєвство священника, який вивчився вже по церковно-славянськи й тепер йому не хочеться, переучуватися є справжньою причиною, яка змушує "прихильників" церковно-славянської мови вишукувати якісь "докази" на її користь. Серед цих доказів найчастіше власне зустрічаємося з запевненням, що церковно-славянська мова всім зрозуміла. Нераз буває, що навіть і деякі з парафіян підтверджують це, щиро думаючи, що вони розуміють Службу Богу. Отже мусимо по перше усталити, що уважаємо, що розуміє не той, хто дорадується на підставі деяких менш більш зрозумілих слів, що може значити цілість, а той, хто справді розуміє кожне слово. Ось приклад, не нязаний з церквою, але який показує, що значить щось справді розуміти.

Москвин послушавши наші пісні "Рече та стогне" і "Прокинувся чумак вранці..." сказав, що все зрозумів, лише слова якісь дурні; бо чого б мав "месець деда виглядати" і як міг "апракінуться чумак вранці" - того він не знає! Це анекдотичне пояснення, як можна "зрозуміти", але не те, що говорилося.

Коли це лише анекдота - то ми можемо насміятись і тільки, але що, коли так розуміє слово Боже і молитви 70% присутніх на Богослуженні? А що так воно дійсно є, то не може бути жадного сумніву. Нижче подаємо цілий ряд, стало уживаних під час Служби Божої речень, виділених з цілості власне для того, щоб читач не пробував різними "догадками" заступати незрозуміння тих закінчених речень. Отже, чи багато знайдеться таких людей, що щиро зможуть сказати, що кожне слово їм ясне в цих реченнях: "Прозябай траву скотом", "...ізвести хліб от землі...", "Скімни рикавці восхитити", "Давьу тобі їм соберут, отверзну тобі руку, всяческая ісполняється благости. Отвращу

тебі лице возмутятся, отімеши дух їх і ісчезнут і в персть своє возвратяться", "Воспою Господеві в животі моем". "Да іспраїтєся молитва моя яко кадило перед тобою: воздеяніа руку мою жертва вечерняя", "пожертвѣ бѣга", "Погибе бѣгство от мене", "предна на запад солнца", "живот даяя", "під бити", "Бас бо престогаелей тепших ии Славу всіх стязахом", "Взбранной воеводи побѣдѣтельнаа", "Дориносима чиньма ангедельськими", "Видѣвѣи ты дерев на кресті", "Солнце праведное, ста в чині своемъ взивающе" і т.д. Всі ці речення переважно взяті з вечірній, ранішньої Служби Божої і відомих молитов. За винятком людей, що спеціально студіювали церковно-славянську мову і що добре її знають, вся релігія з певністю не в стані буде правильно перекласти тих речень. Та й не диво, бо хто з нас звичайних українців, знає, що значать усі ті "зіло", "присно", "превиспрепнєннєя свое" "нещевати", "вдїді побїзе, слякожєя" і т.д. і т.д. *свѣчнѣ*

Бажо не 80% ншого народу - не переважно, які ходять до церкви і мусять терпеливо годинами служити і наче б то приймати участь в молитві, складані в таких незрозумілих речень, як напр.: "яко лядвія моя наповнилася поруганіи", або "Імущія зла мнѣ, глаголажу суетнан і лєтивнимъ весь день научаюся", "болѣзнь моя предомновъ зєть вину", "І в крові крилу твоєму возрадуєтєся", "архангє дѣла моя по тебѣ", "Привмѣняємъ бжхъ со нисходящима в ровъ, бжхъ яко человекъ безъ помощі мертвихъ свободѣ".

Чи можемо ми, після того як наш народ замість молитися Богу, мусить розв'язувати такі загадки - дивуватися упадкові віри? Чи звикли собі глузувати з якоїсь там баби, яка мовляв незрозумілі слова "где ти смерті зало, где ти оду побїда?" так собі переказувала "де ти смерте зала, де ти обїдала, де ти будеш спочивати!" Але сміятись треба не з "дурної баби", а з тих "розумних", що будучи поставлені підтримувати і плекати віру Христову, замість пояснювати людям Слово Боже, виявлявати у згоді з сучасним станом знання, природних наук і фізики, правильність і правдивість ншої віри в Бога і навчати як висловлювати свої почування, свою любов до

Бога, або благодати Його ласки - змушують слухати незрозумілі відправи, повторювати як яка палуга механічно змучені молитви та удержувати отця духовного, який нічого не робить для виправдання цієї своєї назви! Оскільки взаємини між Церквою і вірними будуть обмежуватися до відслушування в свято незрозумілої двогодинної відправи, оплачення різних чинностей пан-отця і жертв на церкву - оскільки не лише буде лиритися сектанство, але й безбожництво, а церкву буде використовувати, як своїх нерелігійних цілик уряд! Таку церкву легко і поборювати і відбирати у неї церковні будинки і змушувати її вірних міняти віру. Адже ж той вірний однаково не розуміє ні церковно-слов'янської, ні польської, ні латинської мови, а тому то, не розуміє того, що в тій мові вчить, чи прої і як молиться. Нарід буде боронити до останнього лише свою рідну Церкву, в якій своєю мовою звертатиметься до Бога і в тій же мові буде мати духовну поживу. Що це так, бачили ми вже на прикладі Укр. Автокефальної Прав. Церкви на савітській території, де Нарід, у неможливо важких відносинах, удержував свою Церкву. Ні одна, здорово думавча людина не може заперечити незрозумілості мертвої церковно-слов'янської мови і того, що згідне з Божою волею і традицією християнської церкви лише служення і навчання в тій мові, якою говорять вірні.

Хоча справа є цілком ясна, але москвини, москофіли і наші "наївні" деякі церковники висувать ще такі аргументи "за" церковно-слов'янською мовою: 1/ почуття не-суденности, урочистости, яке еднається з нас зслідок звички і традицій звязаних з церковно-слов'янською мовою і 2/ "базарність" української мови і певна неестетичність ряду слів, які разять нашого вуха в слов'янській мові.

Отже на перший аргумент мусимо відповісти так: на нашу думку більш угодним Богові і більш вартісним для церкви є почуття близькості, рідности, ясности і зрозумілості для кожного науки Христової, почуття близькості самої церкви, рідности її, чим почуття хоч і побожного, але страху перед чимось незрозумілим, незбагнаним і таємничим. Практика показала, що всьди, де в церкві переходили на українську мову люди з більшим

п'єстизмом ставилися до своєї церкви, а псбожність не зменшувалася, лише навпаки зростала.

Українська мова в церковних відправах дійсно може вдарити по звичці не одного, але не з мирян - тільки з пан-отців, бо їм треба буде зробити для цього певне зусилля. Тому вони підшукують звичайно різні "мудрі" докази, щоб заковати справданню причину. /Про москвинів тут не говоримо, вони мають причини політичні/. Другий аргумент більш як смішний, бо ж і "церковно-словянську мову" вживали свого часу на базарах, а для вуха вона брєнить ліпше як українська мова не для кожного. Для декого з нас значно гірше за українські вирази звучать такі слова, як: "сраки", "срациці", "возсмердіша", і т.п.

Злочином є домагатися, щоб кілька мільйонів людей вчилися /витрачаючи дорогий час/ непотрібної мертвої мови, замість того, щоб видати богослужбові книжки, перевірили і виправивши існуючі переклади.

Цю справу повинна зайнятися не лише українська православна церква, але й греко-католицька, бо лише після того стане вона українською і по формі.

7. КОНКРЕТНІ ЗАВДАННЯ НА НАБЛИЗЧЕ МАЙБУТНЄ.

При існуючих умовах ми не можемо подати програми розв'язки церковного питання в цілому та це й не було завданням цієї коротенької розвідки. Нашим завданням було подати в коротких рисах огляд церковної справи на українських землях з тим, щоб намітити в основному напрямок, в якому маємо шукати розв'язки церковної справи в згоді з наукою Церкви Христової і змаганнями українського народу.

Цілком зрозуміло, що при існуючих умовах відразу ми не в стані розв'язати це питання, але це не значить, що ми замість усвідомити собі до чого стремимо, маємо посуватись помацки, займаючись справами другої і третьорядними. Ми повинні бути свідомі того, що нашим завданням є створення незалежної Української Православної Церкви та очищення її від решток московської царславної єреси. Одначе для того

ми мусимо в першу чергу позакладати стародавнім нашим звичаєм у всіх парафіях церковні брацтва, головним завданням яких буде: не забезпечення церкви свічками та справа прикраси церкви, а поширення справжньої християнської нашої віри і укріплення вірних у тій вірі, шляхом уприспущення Служби Божої, слова Божого і відчитів, 2/ збирання коштів для видання всіх потрібних книжок українською мовою Союзом таких Брацтв, 3/ повернення відібраних поляками наших церков та повернення на лаво церкви відпавших слабих одиниць українського народу, і 4/ прикраса і упорядкування наших церков та церковного життя згідно з нашими звичаями в українському дусі.

На чолі кожного такого брацтва має стояти провідник. Там, де Центральний Комітет Союзу Українських Церковних Брацтв по докладній перевірці ствердить, що пан-отець був і за часів польської окупації борцем, або хоч справжнім прихильником української православної церкви та українського Богослуження - там Центр. Комітет Українських Церковних Брацтв іменує такого пан-отця провідником брацтва парафіяльного. Де ж пан-отець буде москвином або тільки буде вдавати прихильника руху за відновлення старої української православної церкви, там буде до нього часу, поки не наступить зміна пан-отця, провідником хтось з благочестивих мрян, свідомих українців. Церковні брацтва мають дбати про зясування решті парафіян konieczности оздоровлення церковного життя і реорганізації нашої церкви. Брацтва повинні дбати про те, щоб унеможливити ворогам нашої церкви ширення шкідливих думок, повинні дбати про ширення слова Божого рідною мовою та гуртувати коло цієї справи населення. Брацтва повинні дбати про влаштування відчитів, які б вияснявали, як послуговується безбожники перекрученою і підфальшованою наукою для заперечення самого існування Бога та як поборювати різні ересі, а в тому числі і московську царславну ересь.

Центральний комітет Укр. Церк. Брацтв повинен в першу чергу приступити негайно до видання найпотрібніших богослужбових книжок українською мовою, а також дбати про ступневе обсаджування пан-отцями українцями парафій та про виділення української церкви в окрему релігійно-адміністративну одиницю.

За часів польської окупації намагалися православні українці визволити свою церкву й урятувати її перед упадком. Для цієї мети видавали ці кола початково журнал "На варті", а потім, після церковного з'їзду у Луцьку дня 5-6 червня 1927 р. починає виходити неофіційний орган під назвою "Рідна Церква". Як сам з'їзд так і той комітет "сидів на двох стільцях", він орієнтувався і на свідоме українське громадянство і зайняв занадто угодову позицію щодо московського духовенства. Організатори того з'їзду не зважилися висунути рішучих гасел творення своєї, української автокефалії, а думали досягнути чогось перетракаційним з московськом по суті варшавськ об митрополіах: безпосередніми та за посередництвом окупаційного уряду. Це привело комітет до зракти впливів, що в своа чергу умовиливо полякам зночату ігнорування, а потім і ліквідаціа комітету. Це тоді ж в 1927 р. було переведемо на окупованій Польшеа Великі плебісцит, наслідком чога біла 600 сіл висловилося за повним зідмообовязаням Церкви! Але Полькі залезало на зниженні православної віри української і тому вона підтримувала митрополита Дениса та москвинів, що позбирались в консисторіях і довокола них. Не марчи задний аргументів у цій справі вони заявили, що ширяни не можуть втручатися в корюнні справи. Отже на закінчення подаемо уривок зі статті, що була вміщена в журналі "Рідна Церква" ч.2. /Соборник "Голос мирян"/ "Константинопольський патріарх не тільки не осудив Константиана Острозьського, головного діяча всіх зідзів мирян у справах церковних, але й надав йому титул почесного ексарха чи опікуна віри /Малишевський: Зап. Русь в боротьбі за віру и народность" С.П.В.1879 стор.220/. А Патріарх Олександрівський Мелетій Пучас писав: "Мужи руські, вижованці побожности, оборонді православія... О, христоіменніті вівці Христового стада, що від Христа навчилися не служати голосу чужих пастирів і не йти за ними! Велике чудо ласки Божої на вас, що она одвернула вас од бувших владик ваших, котрі полюбили нинішний вік і відпали від побожности і православія. Ви ж були непорушними у богопреданій науці віри, науці Христовій апостольській святотецькій".

/Покровський: "О соборах" стор. 33./ Коли цього ж патріярха львівські братчики запитали: коли єпископи не дбають про Церкву, то що їм -мирянам - робити? - дістали таку відповідь: коли єпископ зводить людей з правди на неправду і підтримує беззаконників, то такому єпископові треба протистати, яко ворогові правди" /Лукович "Сеймовая боротьба"/. Київський собор 1621 р. оправдав і навіть обгрунтував втручання мирян в духовні справи. Серед його постанов читавмо "Нехай не буде стыду слухати менших і од них вчитися... Коли ж архієрей та інші настоятелі з любовю допускають читати їм уваги і сповнятимуть усі ухвали, то сини в отцях і отці в синах пробуватимуть і так настане згода і прихильність до них людей" /Покровський: згаданий твір/.

Все щойно наведене показує, яке велике значення надавали наші прадіди єдності між паствою і пастирями, єдності, опертій на розумінні віри і справ церкви, на співпраці між пастирями і паствою.

До цього ще musimо додати, що справжній пан-отець, коли є дійсно добрим священником і пастирем та дійсно хоче мати загальну повагу, не може обмежитися до відправлення два три рази тижнево /суботу і неділю і якесь свято як трапиться/ Служби Божої, а решту часу, якщо не має якихсь треб - займатися лише особистими справами. Коли хто так робить, на того починають дивитися як на неробу й дармоїда. Пан-отець в першу чергу разом з братчиками мусить дбати ^{про}ширення освіти взагалі. Допомогати а то й провадити освітні товариства і т.д.

Поза тим братчики на чолі з пан-отцем мусять бути добрими громадянами, отже мусять дивати приклад чесноі і відданої праці на користь громади в благодійних кооперативних, освітніх, музичних і ін. наших товариствах.

Це є одинокий шлях до відродження української православної Церкви і повернення їй пошани та поширення благочестія серед народу, тим самим до усунення наслідків чужинецького панування.

8. КОМУ КОРИСНЕ ЗА ДАНИХ ОБСТАВИН ПРОПАГУВАННЯ БОГОСЛУЖЕННЯ НЕ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ а СТАРО-БОЛГАРСЬКОЮ МОВОЮ З ВИМОВОЮ УКРАЇНСЬКОЮ.

За давнього часу /княжої доби, як вже згадувалося, наші предки мали всі книжки писані початково лише в мові староболгарській та й грамотні вчилися лише тою мовою. Тоді то було доцільне, розумне і конечне, бо: 1/ не можливо було за браком тоді української літератури і вчених українців перекласти цих книжок на українську мову; на це треба було великої попередньої праці, багатьох учених і довгого часу, 2/ конечні потреби вірних треба було задовольнити негайно - отже треба було взяти ті книжки, які були "під рукою" і могли сяк так замінити богослужбові книжки свої,

3/ правильної /болгарської/ вимови не було змоги навчати українців, бо вчили їх здебільшого греки, що самі не дуже то правильно вимовляли, а коли й болгар, то таких було може кількох, що мали змогу від тих болгар безпосередньо навчитися, і

4/ калічення староболгарської мови нікому не перешкадало, бо службу відправляли не для болгар, а для українців, які того калічення не помічали.

Як вже згадувалось за княжої доби вже почалася праця над перекладом святих книг на українську мову і ця праця перервала лише втрата незалежності на користь Московщини. Московщина ввела покалічену російськими на московській зразок староболгарську мову, яко мову богослужбову. Ми тепер усуваємо разом з іншими рештками московської царславної ереси і ту покалічену російськими староболгарську мову. Коли прийняти під увагу, що за козарської доби вже почали були появлятися святі книги українською мовою, а заходами української автокефальної церкви перекладено вже всі богослужбові книжки на українську - отже переклади їх щойно тепер не треба бо вже вони перекладені - то не може бути й мови про введення замість живої, зрозумілої всім української мови, чужої - болгарської, тільки покаліченої в україн-

ському дусі /так зв. "українська мова"/. Адже ж ще від 1926 р. більшість парафій православної Волині домагалася на з'їздах і в постановках введення української мови й ці домагання змусили митрополита Дениса приобіцяти видання таких книжок друком. Але митр. Денис, який разом із своїми найближчими зів московську політику, вирішив обдурити православних українців. Щоб ослабити запал /боячися, що вірні відсахнуться від нього і відновлять українську церкву у всій її чистоті/, вирішив спертися на угодовців і за їх допомогою зацитькати обурення і запал православних. Для того: 1/ наказав він по всіх церквах збирати додаткові гроші на друк богослужбових книжок українською мовою, -2/ з угодово настроєвих українців заснував комісію для поповнення перекладу всіх книжок на українську мову /ті члени комісії мали вести працю над перекладом "в безконечність". 3/ Подав до преси, що "вже видрукуваний один аркуш великого на престольного євангелія українською мовою /!/. Так та справа й лишилася на місці! Минуло з того часу більше 10 літ, протягом яких все збирав митрополит Денис гроші на "українські богослужбові" книжки, а книжок ніхто не бачив; що до грошей - то про них можуть хіба сказати щось москвини та ті "члени комісії, що прикривали ту саботажну московську акцію.

Тепер же просто смішно починати шум і "боротьбу" під гаслом... введення староболгарської мови, калічної не на московський спосіб, а на український! Але смішно це виглядає /так як смішно виглядала суперечна за "ять" або літеру "ї" в словах діло, нїс, і т.п./ лише коли хто з українців несвідомо цього домагається - бо є люди, яким це диктує інтерес! Такими заінтересованими є москвини. Вони бачучи, що повіяло "українським вітром, так як колись Денис висунув для загальмовання "комісію перекладу богослужбових книжок", так тепер висувавть: українську вимову! Вони знають: 1/ що введення "вимови" це просто забава, бо мова від того не стає ні т.рощки більше зрозумілою, скорше навпаки! Всі подані тут приклади незрозумілості і так зв. церковно-слов'янської мови, подані навмисне все з українською вимовою! 2/ Що пересічний селянин Холмщини чи Підляштя має наслідком багатовікового гнету окупантів таку занечищену чужими словами, виразами, якимись дивовиз-

ними слезами покаліченими до непізнання щоденку мову, що він не помітить, коли йому навмисне не звернути уваги, тої української вимови, а тому й не помітить, коли йому пізніше знов замінили на московську. 3/ Величезна більшість духовенства на цих землях є або не українці, або українці зденационалізовані, змосковдені покручі, отже вони можуть легко звівши "вимову" тим задовольнити наївниц, хоч це зовсім не те, до нам треба.

Ми хочемо відновлення старого українського православ'я, відновлення й відбудови української церкви, яка має бути нашою по своїй мові, близькою по своїй духові, діяльною, рідною церквою. Мусять отже ці політичні спекулянти затаїти, що не вдасться їм звести все до того, щоб церкви замість: "яко лядвіє моя напелнішася поруганій" виголопувати "яко лядвіє моя напелнішася поруганій" і далше сидіти по селах нічого не роблячи, обмежувчися до того, щоби лише якось "відкладати" одну відправу на тиждень та брати грошики за треби! З цієї книжечки кожному мусить бути ясно, що ми хочемо чогось значно більшого: ми хочемо оживлення і поглиблення віри, зросту справжньої побожності і дійсного оживлення церкви! Хочемо, щоб церква була наша, бо лише тоді навіть "пекло не подолає її", а не то до який чужинець. Справжньої, своєї рідної церкви, близької і зрозумілої нарід нізащо не віддасть і не вдіють нічого з нею ні поляки ні москвини!

Накладом Сенції Мистців, Письменників та Журналістів

УНО в Празі

вийшла брошура

ЯК ЗГІНУЛА ОЛЬГА БАСАРАБОВА.

Брошура складається з вступного слова Січовички: "Жінка-героїня" та тюремних споминів М.Ваганського, що висвітлюють на основі матеріалів, зібраних у львівських Бригідках, тайну мученицької смерті великої революціонерки.

До тексту додано портрет О.Басарабової праці Г.Мазепи. Мистецьку окладинку виготовив М.Михалевич.

Ціна брошури 0.40 RM /0.80 зл./

Замовлення, як на другій сторони окладинки.

Справлені помилки.

стор.	рядок	здолани	помилка	справлення
4	17	здолани	- слово "світських"	підкреслити
"	5	6	" згори	" "політичні"
"	9	9	" згори	" "магометанського"
"	9	14	" згори замість	"незалежкою" має бути "залежною"
"	11	12	" згори	"перемовлювати" " "
"	17	16	" згори	"сталося" " "
"	17	16	" здол.	"нішого" " "
"	20	10	" здол.	" "
"	22	5	" здол.	"Тифон" " "
"	22	10	" здол.	"голову" " "
"	24	18	" згори	"як" " "
"	24	9	" здол.	"славянською мовою" " "
"	24	6	" здол.	"створивши" " "
"	25	3	" згори	"після слова"на" додати "чужу"
"	26	18	" згори	"неповажні" " "
"	27	13	" здол.	"насміятись" " "
"	27	2	" здол.	"отверзну" " "
"	28	6	" згори	"під бити" " "
"	29	21	" згори	"складені" " "
"	29	11	" здол.	"після слова"які" додати "не"
"	36	14	" здол.	"після слова"щоб" додати "у"
"	36	10	" здолани	"відкладати" " "

